

A bírói tisztségről

Al-Máwardí (megh. 1058) „Kormányzás törvényei” (al-Ahkám asz-szultánijja) c. műve a bírói tiszt követelményeiről:

A bírói kinevezés 7 feltétele:

1. Férfi, nagykorú és hímnemű - Nem lehet nő és szakáll nélküli fiatal
2. A józan ész megléte - éles elméjű, nem hanyag
3. Szabad ember legyen - nem lehet rabszolga
4. Muszlim legyen - ez a tanúnak való elfogadás feltétele is
5. Igazságosság - eleget tegyen az erkölcsi előírásoknak
6. A hallás és látás épsége - nem lehet vak ember a bíró
7. Legyen ismerője az isteni törvény rendelkezéseinek - legyen jogtudós:

i. Korán ismerete

ii. Szunna (hadiszok) ismerete

iii. Kegyes ősök magyarázatai

iv. Az analógia ismerete

Legyen képes az egyéni erőfeszítésre, a források tanulmányozására és azok alapján az egyéni döntéshozatalra (idzstihád)

Legyen képes az egyedi esetek egyéni megítélésére, tudjon vallásjogi döntéseket (fatwa) hozni – vagyis legyen mufti.

Ugyanakkor ismerje a saját jogi iskoláját (madzhab), annak követelményeit és maradjon azok határain belül.

Ha nem képes minderre, akkor kötelessége a saját iskolájának az utánzása (taqlíd).

A bíró kinevezése

A bírót ugyan a mindenkori uralkodó, ill. az állam nevezi ki, de elvben csak az isteni törvényeknek (saríja) és a lelkiismeretének szabad engedelmeskednie – a bíró hatalmi befolyásolása tilos (ez koronként és helyenként változóan érvényesült).

A qádi és a tanúk

Jemen, 1960 – gyilkossági vád kivizsgálása a tanúvallomások sorozatai alapján – nem keres a bíró tárgyi bizonyítékot

A tanú meghatározása az iszlámjogi kézikönyvekben

„Az igaz tanú az igazság ideális hordozója. Alapja az, hogy muszlim, képességei birtokában lévő felnőtt, és feltételezhetően megbízható emberi érzékszervekkel rendelkezik. Az ilyen tanú, ha jelen van az eredeti helyszínen, felfogja és továbbítja azt, aminek tanúja volt.”

A hiteles tanúskodás

„Ha ilyen a tanúskodás, akkor a bíró problémamentesen tudja gyakorolni a hivatását. Azonban ha ellentmondás van, akkor fel kell hívni ugyanennek a tanúnak a figyelmét arra, hogy csak azt mondja, ami a legbiztosabb tényszerű tudásán alapul”.

Iskolai oktatás és tanúskodás hasonlósága

„Ahogy a hagyományos iszlám iskolarendszerben a tanítás továbbadása, ugyanúgy a bírósági tanúskodás is az emberi jelenléten és beszéden alapul. Mind a formális iskolai tudásnak, mind a bizonyíték ismeretének emberi „hordozói” voltak.”

Tanúvallomás és hadisz

Amint egy „hordozó” megszerezte, egyik típusú ismeretet sem szabad eltitkolni. A tanúskodás során felmerülő emberi kapcsolatok hasonlítanak a Prófétára visszavezetett hagyományok, a hadiszok továbbadóinak a láncához. Mindkettőben létfontosságú ismeretek találhatók, csak az egyik a jelenre vonatkozik, míg a másik a távoli múltra. Amíg a tanúvallomás továbbadása viszonylag kortárs jellegű, a hadisz továbbadása történeti.

Qádi bírászkodás a XX. századi Marokkóban

Alapjai:

Tanúvallomások

eskütétel

a bíró helyismerete

a köz érdekének figyelembe vétele

Fő célja:

a békéltetés

A vádlott, alperes előállítása – ítélet távollétben

Eredetileg a bírászkodás közösen választott döntőbíróra hárult – hakam

Omajjád uralom (661-750):

A bíró (qádi) bevezetése, bizánci hatásra

A bírászkodás fő célja: a békítés maradt

Megmaradt az alapelv:

- a bírászkodás, tárgyalás kétoldali jelenléten alapul
- meg kell jelennie az alperesnek vagy a megbízottjának (wakíl)
- nem ítélik a bíró az alperes, vádlott távollétében

Békítés, a társadalmi érdek

„Hallgattassék meg a másik fél is” elve (ld. római jog)

Málik (Medina): a bíró csak akkor foglalkozzon a váddal, ha ismert, a két félnek kapcsolata, közös ügye van

Abú Hanífa (Irak) ezt elutasítja

Ha nem jelenik meg, bírósági tanúk, ügynökök mennek ki hozzá

Átadják a felszólítást, eskü alatt

Rendőrséggel hozzák be

Ha rejtőzködik, nem lehet ellene ítéletet hozni

Málik: lehet, de ingatlan ügyben nem

Az ítélezés fórumai a klasszikus iszlám korban

Ideális fórum – a qádi bírósága

Mufti segítheti, vagy maga működik muftiként

Mufti: aki vallásjogi véleményt mond az ügyről a törvények és korábbi hasonló esetek alapján

Lehet több mufti is egy qádi mellett
A qádi egy személyben vádló, ügyész ill. bíró
Nincs védőügyvéd
A vádlott mondhatja el a védelmét, vagy a tanúi

A mufti szerepe

A mufti véleménye nem kötelező
A qádinak is ismernie kell a jog forrásait, de mufti csak az lehet, aki önállóan tud véleményt nyilvánítani
Ha nincs mufti és a qádi nem képes az önálló véleményalkotásra, akkor régi könyvekből, fatwa gyűjteményekből meríthet

Az ítélezés fórumai a klasszikus iszlám korban – XI-XIII. sz.

Két ok, amiért nem került minden ügy a qádi elé:

1. Politikai érdekek
2. A qádi bíraskodás nehézsége:
 - a kötelező sok tanú, vallomás és eskütétel

Ilyenkor az uralkodó ítélőszéke bíraskodott, amelyre meghívhattak qádit is.

A bíraskodás egyéb fórumai:

Katonai kormányzók bíraskodása

Ha érdekütközés volt a kormányzó és bíróság között, kivették a bíraskodást a bíróságból

Bizonytalan törvényesség a bíraskodás és büntetés terén

Nyilvános büntető „szertartások” politikai céllal

A hatalom a városokra összpontosult, a városok egymás ellen, ill. az úton bandák

Városi bandák működése

- kemény büntetések a bűnözőkre és ún. eretnekekre (főleg siiták a középkorban)

Nyilvános kivégzések – nem az igazságszolgáltatás céljait szolgálták

Ellenállás – az emberek nem mentek el a kivégzésre vagy nem vettek részt a megkövezésben

A büntetés kiszabás helyszínei

1. Magánterületen:

- paloták, udvarok mélyén

2. Félig magán, félig hivatalos területen:

- uralkodók, katonai kormányzók büntető törvényszékei

3. A város nyilvánossága előtt

Igazságszolgáltatás és jogsértés kivizsgálása – mazálim bíróságok

Fellebbviteli fórumok

Az állami hivatalnokok jogsértésével szemben a qádi törvénykezést juttassák érvényre

Az uralkodók ritkán választották ezt a hagyományos intézményt

Politikai ideológia a büntetésről

Az államérdek a szigorúság

A társadalom egyben maradása a cél

Tisztelet és félelemkeltés a cél

- nyilvános büntetések

A qádi által hozott büntetőítéletek

Az elmélet és gyakorlat eltávolodása

A hatalom, a rendőrség és a piacfelügyelő bíraskodása is kikerül a qádi fennhatósága alól

A főbűnök (hudúd), amelyekben a Korán hoz rendelkezéseket – szigorú előírások

Csak ha a bűnös önszántából és Isten kegyelméből teljes vallomást tesz – különben sok tanú

1. Szigorú szabályok

2. A bizonytalanság fogalmával védekezhetnek

3. A bűnök szűkkörűen vannak meghatározva

Retorikai eszközök, céljuk az emlékeztetés a bűnök komolyságára

Bírói ítéletek

1. A bírónak joga van figyelembe venni a politikai érdekeket (szijásza)

2. alkalmazhat önkényes megítélésen alapuló, vagy kiegészítő jogszabályokat (ta'zír/ta'ázír) az iszlám jog előírásai helyett, ill. mellett.

Ha a politikai érdek nem szól közbe, nagy a bíró jogi szabadsága

Házasságkötés iszlámjogi bíró előtt